

Een overwinterende grote hoefijzerneus (*Rhinolophus ferrumequinum*) in de vastelandsduinen van Zuid-Holland

Kees Mostert & Jan Alewijn Dijkhuizen

Naar aanleiding van een aantal inbraakmeldingen op diverse plaatsen langs de Zuid-Hollandse kust vond er op 28 januari 2021 een handhavingscontrole plaats door Buitengewoon Opsporings Ambtenaar (BOA) J.A. Dijkhuizen in een klein aantal toegankelijke bunkers in Natura 2000-gebied Solleveld-Kapittelduinen, gelegen tussen Den Haag en Hoek van Holland (provincie Zuid-Holland). Tijdens deze controle, die met de toen geldende coronamaatregelen werd uitgevoerd, werd in het ingangsgedeelte per toeval een vrij hangende, opvallende vleermuis opgemerkt. Aangezien de bunker vrij toegankelijk was en regelmatig werd betreden is de hulp van de telleider voor dit gebied (eerste auteur) ingeroepen. Deze heeft ter plaatse geconstateerd dat het om een grote hoefijzerneus (*Rhinolophus ferrumequinum*) ging (figuur 1). Deze controle moest zo snel mogelijk plaatsvinden, aangezien de opengebroken bunkeringang dezelfde middag op verzoek van de BOA dicht zou worden gemetseld (vliegopeningen voor de vleermuis waren al aanwezig). Om te voorkomen dat er vandalisme dan wel toestroom van geïnteresseerden zou plaatsvinden, en dat mensen andere opengebroken bunkers in de nabije omgeving zouden gaan betreden, werd besloten deze melding voorlopig stil te houden.

Tijdens de daaropvolgende, jaarlijkse telronde op 18 december 2021, werd geconstateerd dat de betreffende bunker opnieuw was opengebroken. De grote hoefijzerneus werd niet meer aangetroffen. Bij navraag bleek dat de bunker in het late voorjaar van 2021 was opengebroken. Alles wijst erop dat het dier naar alle waarschijnlijkheid op eigen kracht de bunker heeft verlaten.

De grote hoefijzerneus is in Europa een voornamelijk mediterrane soort. De noordgrens van het areaal is in de tweede helft van de twintigste eeuw steeds verder naar het zuiden opgeschoven. In Duitsland is de soort zo goed als verdwenen (Dietz et al. 2011) en in Zuid-Engeland rest nog een kleine populatie. In de laatste jaren zijn er enkele dieren gevonden in het grensgebied van Vlaanderen en Wallonië.

In Nederland was de soort volgens De Selys-Longchamps (1842) algemeen in de winter in de groeven bij Maastricht. Tussen 1908 en 1935 werden hier nog slechts negen exemplaren aangetroffen. Vanaf 1937 werd de soort weer regelmatig aangetroffen tijdens de wintertellingen in de groeven. De toename van de waarnemingen hing vermoedelijk samen met de vondst van een zomerkolonie van 75-80 dieren in 1939 in de Caestertgroeve, in het Belgische deel van de Sint-Pietersberg. De kraamkolonie in de Caestertgroeve verdween in de jaren 1940 en de laatste zekere zomerwaarneming aldaar werd gedaan op 23 juni 1951 (Thissen & Van der Coelen 2016). De laatste wintermeldingen uit de Caestertgroeve dateren uit het najaar van 1984 en in de winter van 1986 (Vergoossen & van der Coelen 1086).

In de jaren 1970-1974 werd in Nederland nog een overwinterende grote hoefijzerneus aangetroffen in de Riesenberggroeve en in 1982 en 1984 werd er nog een gevonden in de Sint-Pietersberg. Het gebruik in de jaren 1950, 1960 en beginjaren 1970 van landbouwgiften, zoals DDT, waar deze soort erg gevoelig voor is, naast verstoring in zomer- en

winterverblijven, zijn waarschijnlijk de oorzaken van het verdwijnen. Opvallend genoeg is er in de winter van 1992 en de vier daaropvolgende winters een solitair dier aangetroffen in Fort Rijnauwen bij Utrecht (van Vliet & Mostert 1997).

Staat deze melding van de overwinterende grote hoefijzerneus in het kustgebied van Zuid-Holland op zichzelf of is er meer aan de hand? In de winters van 2021 en 2022 is in de directe omgeving van de Caestertgroeve een overwinterende grote hoefijzerneus vastgesteld (Hans Weinreich, mondelinge mededeling). Mogelijk speelt de klimaatverandering een rol in deze en kan de soort zich als gevolg hiervan in de toekomst weer in ons land als overwinteraar vestigen. De kans hierop lijkt, gezien het historische voorkomen, het grootst in de mergelgroeven van Zuid-Limburg.

Samenvatting

Op 28 januari 2021 vond naar aanleiding van een aantal inbraken in bunkers een handhavingscontrole plaats in het Natura 2000-gebied Solleveld-Kapittelduinen in Zuid-Holland. Tijdens deze controle, die met de toen geldende coronamaatregelen werd uitgevoerd, werd in het ingangsgedeelte per toeval een vrij hangende grote hoefijzerneus ontdekt. De opengebroken ingang is vervolgens dichtgemetseld om verstoring te voorkomen en omdat er elders in de bunker reeds in- en uitvliegopeningen aanwezig waren. Tijdens de meest recente telling in december 2021 werd het dier niet meer aangetroffen. Alles wijst erop dat het dier op eigen kracht de bunker weer heeft verlaten. De grote hoefijzerneus is, afgezien van een solitair dier bij Utrecht tijdens vier winters in de jaren 1990, voor het laatst gemeld in 1986 in de Sint-Pietersberg.

Figuur 1. Grote hoefijzerneus in Natura 2000-gebied Solleveld-Kapittelduin, januari 2021. Foto: Kees Mostert.

Literatuur

- de Selys-Longchamps, E. 1842. Faune belge, 1e partie, indication méthodique des mammifères, oiseaux, reptiles et poissons observés jusqu'ici en Belgique. H. Dessain, Liège / C. Muquart, Bruxelles, België.
- Dietz, C., O. von Helversen & D. Nill 2011. Vleermuizen - alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika. Tirion Natuur, Utrecht, Nederland.
- Thissen, J. & J. van der Coelen 2016. Grote hoefijzerneus. In: S. Broekhuizen, K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Kanters & J.C. Buys (red.). Atlas van de Nederlandse zoogdieren: 178-179. Natuur van Nederland 12. Naturalis Biodiversity Center / Eis Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden, Nederland.
- van Vliet, J.A. & K. Mostert 1997. Grote hoefijzerneus *Rhinolophus ferrumequinum* (Schreber, 1774). In: H. Limpens, K. Mostert & W. Bongers (red.). Atlas van de Nederlandse vleermuizen: 65-68. KNNV, Utrecht, Nederland.
- Vergoossen, W. & W. van der Coelen 1986. Zoogdieren in Limburg, een voorlopig verslag. Zoogdierwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht, Nederland.